

УДК 316.625

М.П. КУХТА

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ СТРАТЕГІЙ УКРАЇНСЬКИХ ВИПУСКНИКІВ

Проаналізовано результати нещодавнього дослідження випускників середніх шкіл України щодо планування ними подальшого життя крізь призму загального формування життєвих стратегій. Обґрунтовано та розглянуто відмінності між формуванням життєвих стратегій випускників із міст і сіл.

Ключові слова: життєві стратегії, випускники, професійний вибір, матеріальне забезпечення.

Вивчення життєвих стратегій є важливим напрямом соціологічних досліджень внаслідок значних зрушень у суспільстві, скерованих у бік зростання значущості суб'єктивності життєвих виборів. Із цього приводу З. Бауман, продовжуючи традиції номіналізму, описує риси такого оновленого суспільства. Він зазначає, що у ХХІ ст. суспільство є індивідуалізованим і це впливає на формування молоддю подальшого свого життя. Зокрема до особливостей процесів, що мають безпосереднє відношення до життєвих стратегій молоді, відносяться такі: 1) людина втратила контроль над соціальними процесами; 2) людина опинилася у ситуації невизначеності, будучи незахищеною перед неконтрольованими нею змінами; 3) людина втратила здатність до планування та досягнення довготривалих цілей, життєвих стратегій та стала орієнтуватися на безпосередні результати.

При цьому, згідно із З. Бауманом, руйнується наступність поколінь, знижується значення сімейних цінностей і традицій. Формування стратегій життя особистості включається у повсякденну поведінку індивіда. Стратегія виступає завданням, що залежить від рішень індивіда, за котрі той буде нести персональну відповідальність, насамперед, перед собою. Адже очевидно, що можливість вибору постійно зростає у кризові періоди розвитку суспільства [1].

Затяжна криза у нашій державі, періодичні реформи та зміни як у суспільстві загалом, так і в освіті зокрема зумовлюють специфічність ситуації, у котрій опиняються українські старшокласники під час планування майбутнього життя. Значною мірою актуальність теми дослідження визначається масштабістю та гостротою соціальних проблем. Молодь, являючи собою активний суб'єкт суспільного розвитку, відіграє суттєву роль у процесах цього розвитку. Для соціального проектування та прогнозування подальшого суспільного розвитку необхідне знання реальної картини життєвих орієнтацій, планів і стратегій

молоді. Ці обставини змушують загострити увагу на аналізі чинників, механізмів розвитку, стратегій соціалізації, характерних для сучасної молоді.

Проблему життєвого самовизначення достатньо аналізували та досліджували у своїх працях такі науковці, як: В.Ф. Чорноволенко, І.О. Мартинюк, Н.І. Соболева, В.Н. Шубкін, Т.М. Титма, Ю.Ф. Левада, Г.А. Чередніченко та ін. Кризи, у котрих перебували покоління попередніх років, відрізнялися і за масштабністю, і за своїми соціокультурними особливостями [2; 4; 5]. Сучасні випускники перебувають у зовсім іншій ситуації соціального розвитку та соціалізації, мають зовсім інші можливості, потреби та запити. Серед таких відмінностей можна назвати рівень інформатизації (через котру відбувається розширення знань про можливі варіанти розвитку життя); запити теж змінилися – у 90-х рр. ХХ ст. відбулася революція домагань серед молоді, і з того часу зміни у домаганнях молоді продовжують відбуватися. Зокрема це і орієнтація на західноєвропейські цінності та стандарти життя, що відбулася на основі засвоєння програм телебачення та за допомогою ЗМІ.

Отже, *метою статті* є огляд результатів дослідження планування українськими випускниками свого майбутнього у контексті формування життєвих стратегій. Об'єкт дослідження – випускники із різних типів поселень, предмет – відмінності у чинниках формування їх життєвих стратегій.

Життєві стратегії ми визначаємо як єдність життєвого планування на довготривалу перспективу зі способами досягнення поставлених цілей. Життєві стратегії мають певну векторність, тобто спрямованість до головних мрій, цілей чи ідеалів у житті людини, змістовні та смислові особливості котрих визначаються ціннісними орієнтаціями. Життєві стратегії можуть бути більше чи менше спланованими, проте їх реалізація визначається сукупністю головних характеристик: власною активністю (як у плануванні, так і в реалізації) та наявністю відповідних зовнішніх передумов (ресурсів). Конструювання та реалізація життєвих стратегій базується на ресурсах та активності.

У життєвих стратегіях активність має цілеспрямований характер, оскільки самі життєві стратегії визначаються як спрямовані у певному генералізованому напрямі. Відтак ця спрямованість є висхідною до певної головної ідеї, мети чи мрії у житті. Їх досягнення забезпечується постановкою та реалізацією проміжних цілей і планів. Наступна за цим рефлексія дає змогу визначити подальші цілі, дізнатися про свої можливості та перспективи, координувати та корегувати життєдіяльність. Постанова та реалізація планів і цілей розпочинається у період самостійного прийняття значущих рішень щодо свого життя, життєвого самовизначення. Молодь перебуває саме у такому періоді – повноліття і можливості приймати рішення самостійно та нести за них усю морально-правову відповідальність збігаються з необхідністю здійснювати постановку цілей і приймати ці рішення.

Проте у загальному вивченні життєвих стратегій молоді варто вдатися до диференційованого підходу, оскільки різні групи молоді по-різному будуватимуть життя. Ми розглядатимемо молодь не просто як єдину соціально-демографічну групу, а більш диференційовано. Для цього використаємо категорію вікових когорт.

Вікова когорта – це сукупність індивідів у рамках однієї популяції, що пережила деяку історичну подію в одному і тому самому віці. Тобто це соціокультурна спільність молодих людей, об'єднаних віком, важливими життєвими подіями, умовами соціалізації та життєдіяльності у конкретно-історичний період часу.

Ефекти віку, когорти й історичного періоду пов'язані між собою лінійною залежністю, сприяють формуванню подібних якісних характеристик молодіжних когорт: цілей, цінностей, життєвих планів та орієнтації, рівня соціальної активності – загалом подібних життєвих стратегій [6].

Об'єктом нашого дослідження є вікова когорта 17-річних – тобто молодь, що є випускниками українських шкіл. У полі нашої уваги вона опиняється саме через своє специфічне маргінальне положення – фактично вона знаходиться поки що поза межами ідентифікації з визначеною соціальною групою. І перед нею найгостріше постають завдання вибору подальшої стратегії життя та вибору подальшої ідентифікації з певною групою.

Випускники змушені зробити вибір. Він стосується не лише обрання освітнього закладу чи професії, а і подальшого варіанта життя, життєвої стратегії. Ситуація вибору складається так, що завершення школи стає своєрідною ініціацією до самостійного життя, за яке відповідальність нестиме уже сама молода людина. Правильність вибору визначатиметься максимальним співвіднесенням з реальними потребами, бажаннями, здібностями та можливостями.

Ефективна побудова життєвих стратегій у такому випадку потрапляє під загрозу, адже сама суть стратегії передбачає планування на довготривалу перспективу. У випадку ж переходу суспільства з однієї кризи в іншу, будь-яке планування обмежується максимум декількома роками. Відтак по один бік стоїть молодь, зокрема випускники, яким вочевидь бракує життєвого досвіду, і які змушені обирати професію й спосіб подальшого життя, по другий – постійна нестабільність, кризовість і змінюваність суспільства, що не дає відчуття правильності обраного шляху.

Крім того, слід враховувати, що формування життєвих стратегій навіть у молоді з однієї вікової когорти відбуватиметься по-різному залежно від різних соціокультурних чинників. Серед цих чинників – соціалізація. Соціальний вплив по-різному здійснюється на юнаків і дівчат, молодь із сімей з різним соціальним достатком, молодь з різних типів поселень. Проте аналіз даних дав можливість визначити, що найяскравіші

відмінності все ж простежуються у формуванні життєвих стратегій випускників із різних типів поселень.

Ці відмінності зумовлюються, по-перше, тим, що рівню урбанізації місця проживання належить важлива роль у тривалому процесі соціалізації. Він багато у чому визначає соціальну інформацію, котра передається підлітку. Молодь у містах і селах піддається різному інформаційному впливу. Впливають і відмінності у структурі та стані ринку праці: особисті плани та реальні кроки підлітка залежать від того, наскільки привабливі перспективи пропонують для кваліфікованих спеціалістів порівняно з варіантами, що не потребують додатково високого рівня освіти, чи є вакансії для 16–17-річних, чи потрібна спеціальна освіта для працевлаштування. Тобто місцепроживання може створювати основи, що значною мірою визначають орієнтацію молодої людини, а також менш сприятливі для неї шанси на продовження освіти після школи [2, с. 27–28].

По-друге, це також зумовлено відмінностями у ресурсному забезпеченні й умовах соціалізації у містах і селах. Соціокультурний простір міст має власну специфіку у продукуванні варіантів способів майбутнього життя – більші можливості у виборі бажаної освіти, культурного розвитку та комунікації створюють різноманітніший набір для постановки життєвих цілей. З іншого боку, високий рівень конкурентності та стресорів, котрі породжують тривожність і незадоволеність життям. У селах теж ситуація своєрідна – випускники знають, що будуть змушені мігрувати до міст для продовження освіти. Ця освіта відіграватиме або суто формальну роль, або ж стане початком подальшого життя у місті через відсутність робочих місць у селах. Відтак, хоча і є загальні риси, що притаманні всім випускникам загалом, ми концентруємо увагу саме на відмінностях у чинниках формування життєвих стратегій, тому що вони дають можливість у подальшому здійснювати типологічний поділ життєвих стратегій.

Переходячи власне до основ нашого дослідження, варто відзначити, що на формування базису життєвих стратегій – ресурсів та активності – впливає ряд показників, серед яких значне місце посідають особливості соціалізації та локус контролю, визначаючи рівень і спрямованість подальшої життєвої активності.

Виходячи з цього, із загальних запитань анкети нами були відібрані запитання, що дають можливість визначити локус контролю випускників, вплив зовнішніх чинників на планування життя. До цих чинників відносяться поради батьків і родичів, вчителів, вплив друзів і ЗМІ. Також серед цих запитань – планування щодо подальшого вибору професії й оцінювання випускниками власних можливостей як фактор подальшої реалізації планів і втілення активності.

Аналіз даних ґрунтується на результатах всеукраїнського дослідження випускників середньої школи, автор брав участь у розробці запитань анкети. Дослідження було здійснено Інститутом соціології НАН України та Інститутом педагогіки НАПН України у вересні – жовтні

2011 р. і мало на меті дослідити життєві плани, цінності, цілі та соціальну готовність молодих людей до вступу в доросле життя.

При виборі запитань для аналізу ми відштовхувалися від того, що якщо розглядати побудову життєвих стратегій випускниками під кутом зору чинників соціалізації та зовнішнього впливу на планування їх подальшого життя, то вони найбільш чітко виявляються при професійному виборі. Вибір професії виступає як дуже актуальний саме напередодні завершення школи. Охоплюючи широке коло значущих питань – продовження освіти чи початок роботи, рівень і напрям здобуття освіти та ін. – цей вибір визначатиме подальші напрями життєдіяльності молодих юнаків і дівчат. Тому особливості соціалізації виявляються тут найбільш яскраво. Відтак вплив зовнішнього оточення на вибір професії у випускників посідає перше місце.

Розглядаючи показники, ми мали можливість виокремити як загальні, притаманні всім випускникам тенденції, так і тенденції, що відрізняються у різних груп. При цьому найяскравіші відмінності простежуються у старшокласників залежно від місця проживання – міста чи села. Примітно, що випускники невеликих містечок займають дещо проміжне положення, наближаючись в одних аспектах до положення молоді великих міст, в інших – до молоді сіл.

Так, серед відмінностей можна відзначити різницю у самостійному плануванні подальшого життя або ж в орієнтації на вплив зовнішніх чинників. Це не лише локус контролю як психологічна характеристика, це й ефект соціалізації та умов розвитку і взаємодії з оточуючими, що знаходять свої відмінності у різних типах поселень.

Виокремлені тенденції оцінювання випускниками різних зовнішніх чинників демонструють такі співвідношення. Так, найбільше на професійний вибір впливають поради батьків і родичів (41% і 40%, відповідно), консультації та настанови вчителів помітно впливають на 36% респондентів, інтернет-ресурси – 26%, матеріали друкованих ЗМІ – 25%, телебачення та радіо – 22%.

Так, поради батьків на вибір професій молоді у великих містах майже не впливають (7,8%), тоді як молодь невеликих міст і сіл відзначили ці показники (2,6% і 2,0%, відповідно). Серед випускників великих міст 36% зазначили, що поради батьків дуже впливають, випускники невеликих міст – 42,3%, випускники сіл – 44%.

Водночас відмінності спостерігаються за показниками впливу таких чинників, як вплив друзів (зовсім не впливають, відповідно 9,2%, 10,2%, 13,3%), матеріали друкованих ЗМІ (зовсім не впливають, відповідно 13,8%, 9,9%, 7,9%), а помітно впливають (відповідно, 7,3%, 8,6% і 9,9%).

Матеріали телебачення та радіо зовсім не впливають на 21,4% випускників великих міст, 16,5% – випускники невеликих міст, 14,7% – випускники сіл. Помітно впливають, відповідно 15,6%, 25,7% і 27,0%; дуже впливають, відповідно 5,8%, 5,6%, 8,8%. Інтернет-ресурси майже не впливають на 22,8% випускників великих міст і 19,3% випускників сіл,

помітно впливають, відповідно 26,2% і 28,3%. Профорієнтаційні центри зовсім не впливають, відповідно 19,6% і 14,3%; помітно впливають, відповідно 22,5% і 30%.

Тут прослідковується значно вища порівняно із міськими тенденція до впливу зовнішніх чинників на професійний вибір сільських випускників. Отже, молодь міст більш орієнтована на самостійне обрання професії та самовизначення у житті, тоді як сільська молодь частіше прислухається до думки оточуючих. Вплив батьків і родичів на сільську молодь є вищим, можна припустити, що нею більшою мірою засвоюватимуться традиції, погляди, цінності попередніх поколінь. Міська молодь більш орієнтована на пошук власних цінностей і смислів.

Найвагоміший вплив на професійний вибір старшокласників загалом справляють родичі та вчителі – значущі дорослі, далі йдуть інтернет-ресурси та профорієнтаційні центри. Ця тенденція однакова в усіх, проте прослідковується більший вплив цих чинників на молодь сіл (рис. 1).

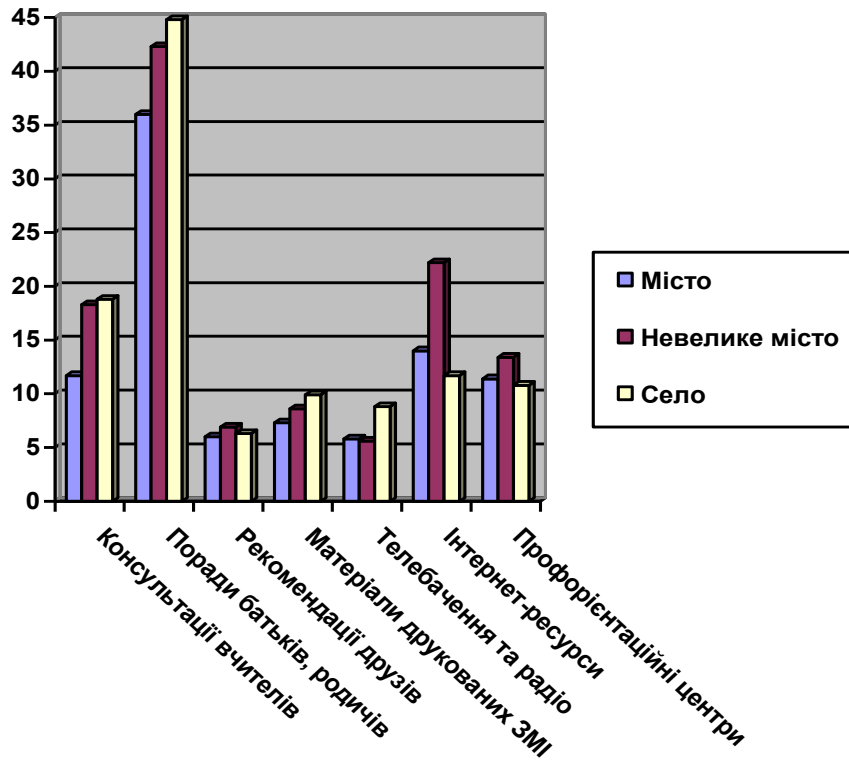

Рис. 1. Вплив на професійний вибір старшокласників різних чинників

Запитання анкети “Якою мірою Ви вважаєте себе відповідальними за те, яким буде Ваше життя?” відібране нами з метою визначення локусу контролю старшокласників. У процесі формування життєвих стратегій локус контролю виступає важливою змінною – від нього залежить позиція життєвої активності.

Загалом у старшокласників спостерігається переконання у тому, що їх життя є результатом власних зусиль. Проте глибший аналіз показує, що серед сільського юнацтва порівняно із міським ця тенденція дещо менша і відповідно вищою є тенденція до переконання у тому, що не все в житті

залежить від них (“Моє життя – результат моїх власних зусиль” відповіли 60,4% випускників великих міст, 64,6% – випускники невеликих міст, 52,1% – випускники сіл; “Прагнутому зробити своє життя таким, яким хочу, але не все залежить від мене” – 32,5%, 29%, 38% відповідно; “Вважаю, що докладати якихось спеціальних зусиль не потрібно, тому що життя людини складається під впливом різних обставин і меншою мірою залежить від її свідомого втручання” – 3,8%, 4,8%, 5,6% відповідно; “Важко відповісти” – 3,3%, 1,6%, 4,3% відповідно).

У міської молоді зовнішній локус контролю значно переважає, вона більш орієнтована на побудову життя на основі застосування власних зусиль, більше покладається на себе (на тлі того, що менше прислухається до думки оточуючих щодо значущих виборів у житті, зокрема професії).

Сільська молодь вважає, що не все залежить від неї більшою мірою, аніж міська, менше впевнена у своїх силах. Хоча загальна тенденція має вигляд значного зміщення у бік думки про те, що життя є наслідком власних зусиль людини.

Запитання щодо того, який принцип відносин між державою та громадянами підтримали б вони особисто стосовно життєвих стратегій дає можливість відзначити особливості соціальної активності випускників.

“Люди мають йти на певні жертви заради блага держави” зазначили 4,3% випускників великих міст і 3,3% випускників сіл. Громадянська позиція міських старшокласників виражена чіткіше, можливо і за рахунок вищого рівня діяльності різноманітних суспільних організацій, вищого рівня задіяності у суспільну діяльність, відтак – більшою ідентифікацією з державою, більшою активністю. Про те, що держава має більше піклуватися про людей зазначили 74,7% випускників великих міст, 78,0% – невеликих міст та 81,5% – сільських. “Люди мають виявляти ініціативу і самі піклуватися про себе” відзначили 13,6% міських і 9,3% сільських випускників (рис. 2).

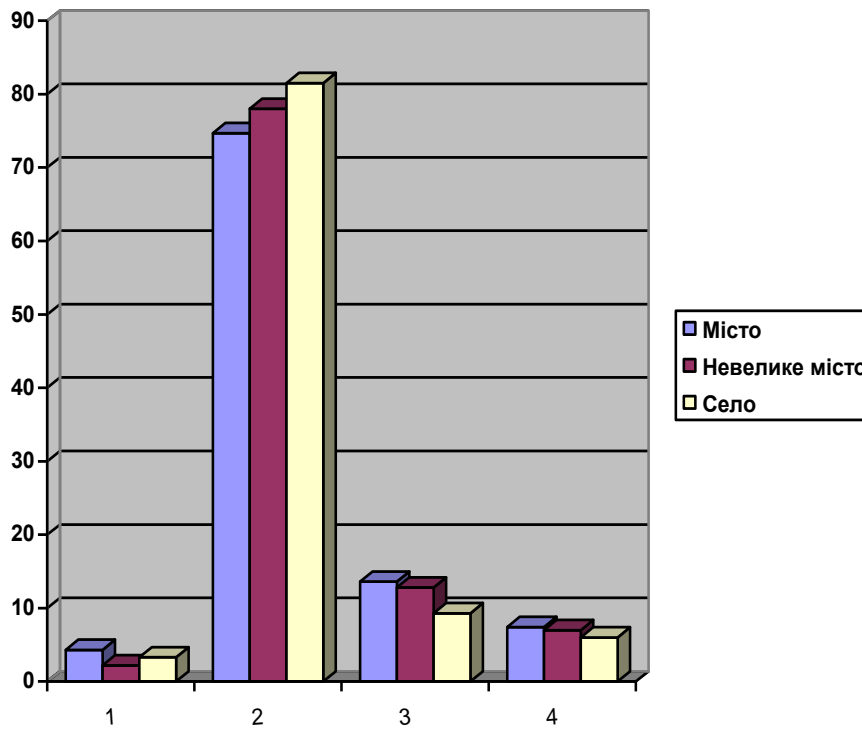

Рис. 2. Бачення принципу взаємодії між дежавою та громадянами
 1 – Люди мають йти на певні жертви заради блага держави
 2 – Держава має більше піклуватися про людей
 3 – Люди мають проявляти більшу ініціативу і самі піклуватися про себе
 4 – Важко відповісти

Із цих показників яскраво помітною постає тенденція до патерналістського ставлення випускників стосовно відносин людей і держави. Проте крім того чітко прослідковуються відмінності між сільськими та міськими жителями. Так, випускники міст більш орієнтовані на те, що люди повинні йти на певні жертви заради блага держави, люди мають виявляти ініціативу і самі піклуватися про себе. Водночас, вищий відсоток сільських випускників зазначив, що держава повинна більше піклуватися про людей.

На запитання про те, на які життєві обставини та інші чинники зважатимуть, передусім, при професійному виборі, випускники відповіли: “Покладатимусь на власні здібності та прагнення їх реалізувати” – випускники великих міст, невеликих міст та сіл відповідно, 77,5%, 77,5%, 76,2%; “Зважатиму на рівень оплати праці в обраній професії” – відповідно, 45%, 40,3%, 37,7%; “Братиму до уваги престиж обраної професії” – відповідно, 26,6%, 26,7%, 28,8%; “Братиму до уваги привабливість обраної професії” – відповідно, 17,8%, 25,1%, 17,5%; “Зважатиму на перспективи кар’єрного зростання” – відповідно, 45,5%, 43,5%, 32,8%; “Буду керуватися бажанням принести користь людям” – відповідно, 22,7%, 21,6%, 28,8%; “Покладатимусь на зв’язки в обраній сфері діяльності” – відповідно, 9,6%, 10,5%, 6,3%; “Братиму до уваги фінансові можливості батьків” – відповідно, 22,7%, 26,7%, 36,1%.

Аналіз цих відповідей вказує на особливості перспективного планування майбутнього. Зокрема, міські випускники більше зорієнтовані на рівень оплати праці в обраній професії та більше зважають на перспективи кар'єрного зростання, більше покладаються на зв'язки в обраній сфері діяльності. Сільські випускники більш орієнтовані на престижність обраної професії та беруть до уваги фінансові можливості батьків, хоча також керуються бажанням приносити користь людям. При цьому спільними рисами є те, що беруть до уваги привабливість обраної професії однаковою мірою і міські, і сільські випускники, вочевидь вкладаючи свій власний сенс та інтерпретації у поняття привабливості.

Наступне запитання: “Якому з напрямів Ви надаєте перевагу при виборі подальшої навчальної, професійної спеціалізації?”. Примітно, що при виборі подальшої навчальної та професійної спеціалізації сільське господарство (0,0% випускників міст і 1,0% сільських) та робітничі професії (0,5% – міських і 0,0% – сільських) практично повністю залишаються поза увагою випускників. Це зумовлено низьким рівнем престижності й оплачуваності праці у цих галузях. Крім того, мінімальне спрямування до сільськогосподарської сфери у випускників сіл може свідчити про їх подальші плани на міграцію і проживання у містах. З іншого боку, порівняно із вибором випускниками міст сфери бізнесу (13,0%), сільські випускники обрали цей напрям значно меншою кількістю (7,8%), що може свідчити про меншу матеріальну базу або ж небажання ризикувати. Ризик у сучасному суспільстві відіграє значну роль, оскільки на тлі його постійних трансформацій став невід'ємною частиною буденності, особливо у містах. У селах же здебільшого збереження традиційного укладу зустрічається частіше, відтак сільські мешканці менш схильні до ризиків у повсякденності.

Запитання “Як Ви оцінюєте сучасні можливості, котрими може скористатися молодь, вступаючи у самостійне життя?” покликане визначити залежність майбутнього життєвого планування від наявних у молоді ресурсів. Загалом дещо обмеженими можливості назвали 36,6% сільських випускників, 44,3% випускників великих міст і 44,4% випускників невеликих міст. Як достатні можливості визнали 34,6% сільських і 28,1% міських випускників. Отже, сільська молодь менше скута у ресурсах. Це може відбуватися за рахунок того, що у селах менші матеріальні видатки, розмитість планування майбутнього, невключеність сільських випускників у активне економічне життя. Цікаво, що при цьому сільська молодь вважає, що можливостей для вступу в самостійне життя більше, аніж міська молодь. Можливо це відбувається за рахунок того, що міська молодь більше зорієнтована на самостійне вирішення проблем і більше покладається на себе, відповідно, їй потрібна більша стартова позиція. А от сільська молодь, розраховуючи на підтримку та допомогу рідних, менше відчуватиме обмеженість можливостей. Загальна ж тенденція така, що можливості оцінюються як дещо або вкрай обмежені,

проте відмінність у більшій схильності міської молоді оцінювати ресурси як скрутніші (рис. 3).

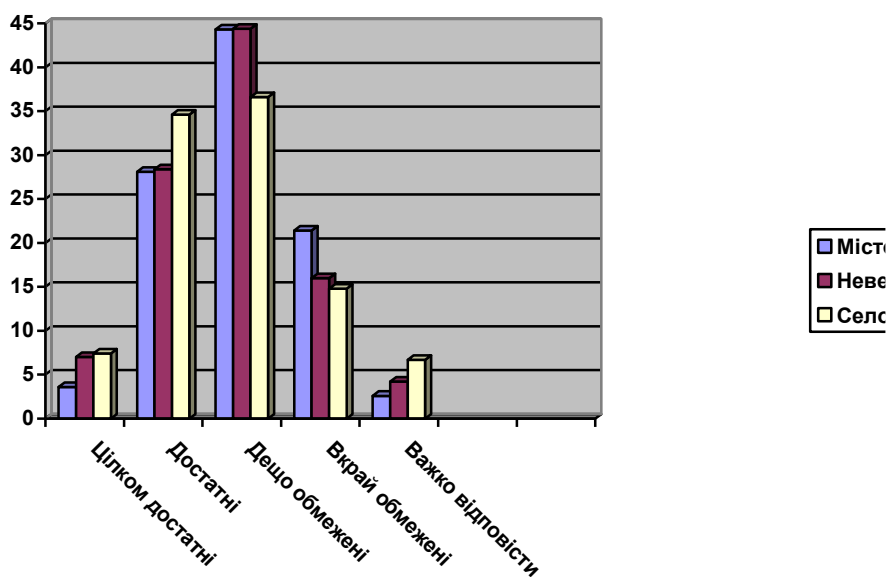

Рис. 3. Оцінювання випускниками сучасних можливостей, котрими може скористатися молодь при вступі у доросле життя

Висновки. На основі аналізу результатів дослідження ми доходимо висновку про те, що життєві стратегії у молоді міст і сіл України мають значні відмінності, що зумовлюватиме і різний рівень активності цих випускників. При цьому життєві стратегії будуть різноспрямованими внаслідок відмінностей у ресурсах і можливостях, цінностях, формулюванні головної мети життя.

Реалізація життєвих стратегій сільських випускників значною мірою залежить від зовнішніх обставин, адже традиційно у селах більша родинна прив'язаність і залежність, відтак спостерігаються патерналістські орієнтації. Це являє собою потенційний чинник зниження активності сільської молоді, орієнтуючи хід їхнього життя за подіями.

Крім того, у селах менші можливості для виявлення власних ресурсів і потенціалу, прояву себе у різних сферах життя, відтак сільська молодь володіє незначною інформацією щодо власних здібностей. Можна припустити, що більш активна частина сільської молоді намагатиметься мігрувати на навчання та роботу в більші міста.

За рахунок інформатизованості випускники у містах почуватимуться упевненіше стосовно майбутнього життя, адже це майбутнє вони мають змогу чіткіше уявляти. Вони мають перед собою наочні приклади того, хто і як вибудовує життя, які робочі місця можна буде посісти. У випадку ж із сільськими випускниками ситуація складніша: по-перше, перед ними стоїть необхідність на час майбутнього навчання мігрувати до міста (тобто постає ще й необхідність оптимального вибору місця навчання та проживання), потім невідомість – залишатися у місті чи повертатися у

село, проблеми майбутнього проживання та працевлаштування, вирішення яких залежить безпосередньо і від наявності матеріальних ресурсів, і власної активності. Усе це не може додати впевненості у майбутньому житті старшокласникам. Крім того, їм важче зважитися на ризик, оскільки традиційно у селі менш сприятливо відносяться до різних відхилень і правил, отже у випадку помилки чи невдачі осуд родичів і сусідів виступатиме значним чинником соціального тиску.

Отже, існують значні відмінності у чинниках формування життєвих стратегій випускників із різних типів поселень. Це впливає на формування різних типів життєвих стратегій у подальшому. Відтак, продовження досліджень у цьому напрямі являє собою важливий напрям соціологічних напрацювань.

Список використаної літератури

1. Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман. – М.: Логос, 2002. – 390 с.
2. Головатий М.Ф. Соціологія молоді: курс лекцій / М.Ф. Головатий. – К.: МАУП, 2006. – 304 с.
3. Мартынюк И.О. Проблемы жизненного самоопределения молодежи (опыт прикладного исследования) / И.О. Мартынюк. – К., 1993. – 126 с.
4. Соболева Н.И. Мировоззрение и жизненный выбор личности / Н.И. Соболева. – К.: Наук. думка, 1989. – 124 с.
5. Чередниченко Г.А. Молодежь России: социальные ориентации и жизненные пути (Опыт социологического исследования) / Г.А. Чередниченко. – СПб.: Изд-во РХГИ, 2004. – 504 с.
6. Социологический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://enc-dic.com/sociology/Vozrastnaja-Kogorta-109>.

Кухта М.П. Особенности формирования жизненных стратегий украинских выпускников

В статье автор анализирует результаты недавнего исследования выпускников средних школ Украины по планированию ими дальнейшей жизни сквозь призму общего формирования жизненных стратегий. Обосновываются и рассматриваются различия между формированием жизненных стратегий выпускников из городов и сел.

Ключевые слова: *жизненные стратегии, выпускники, профессиональный выбор, материальное обеспечение.*

Kukhta M. Peculiarities of life strategies of Ukrainian graduates

The article analyzes the results of a recent study of graduates of secondary schools of Ukraine on planning their future life from the prism of general form of life strategies. Substantiated and considered the differences between the formation of life strategies of graduates from towns and villages.

Key words: *life strategies, graduates, professional choice, maintenance.*